

УДК 355(477):004:378:377:14:001

Юрій МЕЛЬНИЧУК,

*Національна академія Державної прикордонної служби України імені
Б. Хмельницького, м. Хмельницький*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОЕКТНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Представлена стаття присвячена проблемам професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників, зокрема використанню компетентнісного підходу. Автор здійснив аналіз проектної діяльності, проектної культури та аналітичної діяльності майбутніх фахівців. Розкрив зміст поняття “проектно-аналітична компетентність”. Сформулював визначення “проектно-аналітична компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників”.

Ключові слова: *професійна підготовка, компетентнісний підхід, майбутні офіцери-прикордонники, проектна культура, проектна діяльність, аналітична діяльність, проектно-аналітична компетентність.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Особливе місце у сучасній професійній освіті належить формуванню високого рівня професійної компетентності майбутніх фахівців. Сучасна українська вища освіта знаходиться у стані реформування, оскільки зорієнтована на євроінтеграцію, пошук інноваційних підходів у навчанні, нових можливостей для реалізації самоосвіти та самовдосконалення.

Здебільшого таким вимогам, на сьогодні, відповідає компетентнісний підхід. Зазначений підхід ґрунтується на врахуванні інтересів майбутніх фахівців, застосуванні ситуативних та проблемних методів, і в кінцевому результаті – на формуванні відповідного виду компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Розглянемо теоретико-методологічні засади формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі: Е. Зеер (професійна компетентність), Л. Тархан (дидактична компетентність), Л. Усеїнова (професійно-практична компетентність), Е. Шаріпова (професійно-педагогічна компетентність) та інших. Слід згадати наукові праці С. Артюха, Н. Брюханової, Е. Коваленко, О. Овчарук, в яких започатковано основи щодо удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців [10; 12]. Питання аналітичної компетентності майбутніх спеціалістів висвітлено в наукових працях І. Абрамової та Н. Зинчук, а також в наукових публікаціях Л. Половенко, Т. Волкової (інформаційно-аналітична компетентність майбутніх фахівців), О. Максимової та інших [1; 3].

Метою статті є аналіз теоретичних та методологічних засад формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників.

Виклад основного матеріалу дослідження. У реалізації професійної підготовки майбутніх фахівців прикордонного відомства особлива увага приділяється проблемі формування в них професійної компетентності. За результатами досліджень наукової педагогічної та психологічної літератури, вчені виокремлюють різні види професійної компетентності: комунікативну, етичну, соціальну тощо.

На основі аналізу Стратегії розвитку Державної прикордонної служби до 2020 року нами виділено вимоги щодо створення системи інтегрованого управління безпекою державного кордону; впровадження європейських норм і стандартів у систему прикордонного контролю; посилення системи безпеки державного кордону; удосконалення системи аналізу та оцінки інформації; створення ефективної

системи підготовки фахівців з питань інформаційно-аналітичного забезпечення тощо.

У зв'язку із вищезазначеним, нашу увагу привернула проектно-аналітична компетентність майбутніх фахівців прикордонної служби України.

Професійна компетентність майбутніх фахівців Державної прикордонної служби України є результатом освітнього процесу у вищому військовому навчальному закладі зазначеного правоохоронного відомства. Складовими професійної компетентності у сучасній освіті є проектна та аналітична компетентність.

У низці наукових праць здійснювалось дослідження проблеми формування так званої “проектної культури”, зокрема у працях російських вчених М. Ахметової, Н. Запесоцької, І. Колеснікової, А. Маркова, В. Радіонова, Н. Топіліної, Л. Філімонюк проаналізовано зміст поняття “проектна культура”, а Ю. Веселова, В. Сідоренко, І. Зимня, А. Кравцов піднімали питання формування проектної культури [2; 4; 5; 7; 8].

У межах представленого дослідження нас цікавлять наукові праці, присвячені проблемі удосконалення професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників: військово-організаторські уміння офіцерів в контексті їх змісту та особливостей підготовки курсантів до діяльності командира вивчали А. Барабанщиков, В. Давидов, С. Муцинов, Д. Коцера, І. Радванський; шляхи формування професійних якостей військових спеціалістів були предметом дослідження В. Балашова, В. Вдовюка, М. Городова; психолого-педагогічний аналіз організаторської діяльності та професійної спрямованості курсантів О. Александров, М. Нецадим, С. Морозов, В. Райко, О. Сафін, В. Чернявський; морально-психологічна підготовка військовослужбовців – І. Гамула, О. Діденко, Д. Іщенко; підготовка командирів підрозділів до роботи з персоналом – В. Галімов, І. Грязнов, Ю. Сердюк, В. Ягупов тощо [3; 6].

Як свідчить аналіз психолого-педагогічних джерел, проектну компетентність сприймають як інтегративну характеристику суб'єкта діяльності, що передбачає здатність і готовність людини до ефективно-

го самостійного здійснення теоретико-практичної розробки проєктів та реалізації їх в усіх сферах соціокультурної практики.

В основі проєктної компетентності – проєктна діяльність, тобто процес проєктування. Проєктна діяльність визначається: усвідомленням змісту та значення процесу проєктування, володінням спеціальними знаннями, уміннями та навичками, здатністю обирати, оптимізувати та використовувати отримані знання та набуті уміння і навички.

Проєктна діяльність – це діяльність, спрямована на досягнення мети шляхом детальної розробки проблеми або технології, яка повинна закінчитись певним практичним результатом, що необхідно оформити.

Змістом проєктної діяльності є перенесення відповідних знань, умінь та навичок у якісно-кількісний формат. Проєктна діяльність та проєктне мислення становлять основу проєктної культури. Ключовою характеристикою проєктної діяльності є здатність планувати, перетворювати на основі заздалегідь продуманих проєктів.

Ключовим поняттям у проєктній діяльності є “проєкт”.

Ретельний аналіз наукової літератури свідчить про чималу кількість досліджень, присвячених поняттю “проєкт”, методу “проєктів”. В основному проєктом вважають кінцевий результат перетворювальної діяльності або відповідну форму організації діяльності, що спрямована на отримання результату. Метод проєктів сприймається як комплексний метод навчання, що містить сукупність пошукових методичних прийомів з метою досягнення відповідного результату. До таких висновків у своїх дослідження дійшла М. Цветкова.

Сучасні дослідження методу [2] проєктів належать таким вченим як:

В. Беспалько – метод проєктів як система оптимального освітнього середовища та технологія навчання;

В. Гузеєв, Н. Кисельова та ін. – метод проєктів виступає як педагогічна технологія;

О. Рибіна – метод проєктів як технологія здобуття та використання нових знань;

С. Гончаренко – метод проектів як форма організації освітньої діяльності щодо набуття знань та навичок у процесі виконання практичних завдань;

М. Запрудський – метод проектів як модель спільної діяльності суб'єктів та об'єктів навчання з проектування, організації та реалізації освітнього процесу;

І. Чечель – метод проектів як сукупність засобів для досягнення поставленої мети.

На основі узагальнення теоретичного матеріалу щодо проектної діяльності, вважаємо, що під проектною діяльністю майбутнього офіцера-прикордонника слід розуміти самостійну діяльність щодо реалізації професійних та індивідуальних програм “від задуму до результату”.

Конкретизуємо зміст аналітичної діяльності майбутніх фахівців. За результатами досліджень наукової літератури, під аналітичною діяльністю розуміють комплекс особистісних та професійних якостей, аналітичні здібності, позитивну мотивацію та усвідомлення необхідності проведення професійної діяльності, відповідної системи знань та умінь в повсякденній та професійній сфері.

Аналіз досліджень з питань формування аналітичної компетентності продемонстрував різні підходи до розкриття змісту цієї компетентності. Вчена І. Абрамова [1] виділяє аналітичну компетентність у структурі професійної компетентності, вважаючи, що вона є складовою усіх різновидів професійної компетентності. Є. Гайдамак зазначає, що аналітична компетентність пов'язана з усіма професійними компетентностями, що ускладнює її виокремлення в самостійну компетентність. Е. Назначило стверджує, що аналітична компетентність є основою професійної компетентності [1].

Деякі вчені, В. Сластьонін, І. Ісаєв, Є. Шиянов, вважають, що у професійній діяльності будь-яких фахівців існують послідовні взаємопов'язані функції щодо планування, організації, контролю та інші. Здійснення цих функцій вимагає логічного обґрунтування, що відображають зміст аналітичної діяльності майбутнього фахівця. Ю. Коннаржевський зазначає, що освітня діяльність, а зокрема засвоєння

основ майбутньої професійної діяльності, вимагає сформованості високого рівня аналітичної компетентності [9].

На основі вище сказаного, ми вважаємо, що специфіка діяльності офіцерів-прикордонників пов'язана із розв'язанням завдань на основі запропонованої моделі та основними мисленнєвими процедурами (осмислення, усвідомлення, аналіз, розуміння поставленого завдання), а для цього їм необхідне розвинене аналітичне мислення, тому значущою для офіцерів-прикордонників є проектно-аналітична діяльність.

Компетентнісний підхід передбачає формування вміння розв'язувати проблеми, що виникають у професійному та повсякденному житті, пізнання та пояснення явищ дійсності, освоєння сучасної техніки та технологій, оцінювати особисту готовність до професійної діяльності, обирати власний стиль життя тощо.

Отже, теоретико-методологічною основою проектно-аналітичної компетентності є сукупність взаємообумовлених та взаємопов'язаних підходів: філософського, аксіологічного, діяльнісного, контекстного та компетентнісного.

Отже, проектно-аналітична компетентність майбутніх офіцерів-прикордонників – це сукупність інтегративних характеристик, особистісних та професійних якостей фахівця прикордонного відомства, який володіє спеціальними знаннями, уміннями та здатністю до аналізу та проектування результатів його професійної підготовки.

Висновки. Отже, сукупність проаналізованих теоретико-методологічних підходів дозволить всебічно дослідити проблему формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників.

Перспективи подальших досліджень. У контексті розв'язання проблеми формування проектно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників, актуальними є питання впровадження в освітній процес вищих військових навчальних закладів методики та технології формування зазначеної компетентності.

Список використаної літератури

1. Абрамова И. А. Формирование аналитической компетентности студентов инженерных факультетов вузов аграрного профиля на основе средств и методов информатики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Иванна Андреевна Абрамова. – Москва : РГБ, 2007. – 179 с.
2. Ахметова М. Н. Проектная культура будущего учителя / М. Н. Ахметова // Журнал Школьные технологии // Научно-практический журнал. – Москва : Нар. образование : НИИ школ. Технологий, 2004. – № 4. – С. 210–220.
3. Дем'янюк Ю. А. Діагностика сформованості організаторської компетентності у процесі моніторингу якості навчання майбутніх офіцерів-прикордонників / Ю. А. Дем'янюк, Н. П. Левчук // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогічні науки. – 2015. – № 1. – С. 77–89. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadpcpn_2015_1_9
4. Запесоцкая Н. А. Проектная культура как основа профессионального мастерства менеджера социально-культурной сферы : автореф. дис. канд. пед. наук. : 13.00.05 / Н. А. Запесоцкая. – Санкт-Петербург, 2007 – 24 с.
5. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учебн. пособие / И. А. Зимняя. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1997.
6. Зінчук Н. А. Підготовка майбутніх менеджерів до аналітичної діяльності: проблеми та шляхи їх розв'язання [Електронний ресурс] / Н. А. Зінчук // Теорія та методика управління освітою. – 2009. – № 2. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/ejournals/ttmuo/2009_2/09sinwts.pdf
7. Колесникова И. А. Педагогическое проектирование : учеб. пособие для высш. учеб. заведений / И. А. Колесникова, М. П. Горчакова-Сибирская; под ред. И. А. Колесниковой. – М. : Издательский центр “Академия”, 2005. – 288 с.
8. Кравцов А. О. Воспитание творческих установок как составляющая становления проектной культуры субъектов образовательного процесса / А. О. Кравцов // Инновации и образование. Сборник материалов конференции. Серия “Symposium”, выпуск 29. – СПб. : Санкт-Петербургское философское общество, 2003. – С. 324–330.
9. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Просвещение, 1996. – 312 с.
10. Овчарук, О. В. Розвиток компетентнісного підходу : стратегічні орієнтири міжнародної спільноти / О. В. Овчарук // Компетентнісний підхід у

сучасній освіті: світовий досвід та український перспективи : кол. моногр. – К., 2006. – С. 6–16.

11. Сидоренко В. К. Основи наукових досліджень : навчальний посібник / В. К. Сидоренко, М. А. Хайруддінов, У. А. Абдулгасис. – Сімферополь : СОНАТ, 2000. – 168 с.

12. Топилина Н. В. Проектная культура как основа готовности педагога к инновационной деятельности : автореф. дис. канд. пед. наук. : 13.00.01. “Общая педагогика, история педагогики и образования” / Н. В. Топилина. – Таганрог, 2006. – 23 с.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Тушко К. Ю.

Мельничук Ю. П. Теоретико-методологические основы формирования проектно-аналитической компетентности будущих офицеров-пограничников в процессе профессиональной подготовки

Представленная статья посвящена проблемам профессиональной подготовки будущих офицеров-пограничников, в частности использованию компетентностного подхода. Автор осуществил анализ проектной деятельности, проектной культуры и аналитической деятельности будущих специалистов. Раскрыл содержание понятия проектно-аналитическая компетентность. Сформулировал определение проектно-аналитическая компетентность будущих офицеров-пограничников.

Ключевые слова: *профессиональная подготовка, компетентностный подход, будущие офицеры-пограничники, проектная культура, проектная деятельность, аналитическая деятельность, проектно-аналитическая компетентность.*

Melnichuk Yu. Theoretical-Methodological Bases of Formation of Project-Analytical Competence of Future Officers-Borders in the Professional Preparation Process

A special place in modern vocational education is the formation of a high level of professional competence of future specialists. Modern Ukrainian higher education is in a state of reform, since it is oriented towards European integration, the search for innovative approaches in ed-

ucation, new opportunities for the implementation of self-education and self-improvement.

For the most part, such a requirement is, today, a competent approach. The above approach is based on taking into account the interests of future specialists, the application of situational and problem methods, and, ultimately, on the formation of an appropriate form of competence.

We believe that the specifics of the activity of the border guards officers are related to solving problems on the basis of the proposed model and the main thinking processes (comprehension, awareness, analysis, understanding of the task), and for this they need advanced analytical thinking, therefore, the officers are important -border guards project-analytical activity.

The competence approach involves the formation of the ability to solve problems arising in professional and everyday life, knowledge and explanation of the phenomena of reality, the development of modern technology and technology, to assess personal readiness for professional activity, to choose their own lifestyle, etc.

Consequently, the theoretical and methodological basis of design and analytical competence is a set of mutually related and interrelated approaches: philosophical, axiological, activity, contextual, and competency.

Thus, the design and analytical competence of future border guards officers is a set of integrative characteristics, personal and professional qualities of a specialist of the border department, which has special knowledge, skills and ability to analyze and design the results of its professional training.

The article is devoted to problems of professional training of future officers-frontier guards, in particular the use of a competent approach. The author carried out an analysis of the project activity, project culture and analytical activity of future specialists. Has revealed the content of the concept of design and analytical competence. Formulated the definition of design and analytical competence of future officers-border guards.

Keywords: *professional training, competence approach, future officers-border guards, project culture, project activity, analytical activity, design and analytical competence.*